

Nederlands Heidendom

Nieuwsbrief

Nederlands Heidendom

Jaargang 2, nummer 4, sept 2018

Redactie: Axnot van Fivelgo, Boppo Grimmsma, Gijsbrecht van Neyenrode, Arianne Rigter & Hobbes van Flethite

Eala lezer,

Hierbij ontvang je het vierde exemplaar van de nieuwsbrief van *Nederlands Heidendom* (NH).
Wil je de oude nieuwsbrieven nog eens bekijken, dan kun je ze terugvinden op:
<http://nederlandsheidendom.net/teksten.html>.

In deze nieuwsbrief

Als eerste een uitnodiging voor het 18-jaarfeest van NH op zaterdag 27 oktober 2018. Als tweede een artikel over de 'knots' van Donar. En tot slot een artikel over een eeuwen oud intrigerend steenhouwwerk in de 'Onze Lieve Vrouw Basiliek' in Maastricht.

Veel leesplezier en heidense groet van de redactie van de nieuwsbrief:
Arianne, Axnot, Boppo, Gijsbrecht en Hobbes.

- Zaterdag 27 oktober 2018 in Vorden -

Negen is het heilige getal in de Germaanse traditie. Nederlands Heidendom bestaat dit jaar twee keer negen jaar, en daarom gaan we nu ons tweede jubileum vieren.

Feest 18 jaar NH

Op **zaterdag 27 oktober 2018** vieren we ons 18-jarig feest. Dit doen we weer in en rond Vorden in Gelderland, net als negen jaar geleden.

We beginnen 's ochtends met een natuur-/cultuurwandeling door het Achterhoekse coulisselandschap rond kasteel Hackfort. 's Middags zitten we op een prachtige locatie en hebben we drie presentaties. Een ervan is door de Twentse gastspreker *Jan Bornebroek*. Bornebroek is auteur van publicaties over sagen, legenden, geveltekens en boerenmagie. Hij vertelt dit keer over 'boerenmagie'.

Tegen het einde van de middag gaan we naar de Zunnebelt en vragen we de Goden om een heilvolle volgende negen jaar. We eindigen met een maaltijd.

Opgeven

Wil je erbij zijn, dan kun je je opgeven via onze Facebook-pagina, ons [forum](#) of een mailtje sturen naar Boppo. Mailen kan naar: grimmsma@live.nl

(Let op: het aantal plaatsen is beperkt, wees er dus snel bij)

Kosten

Er zijn geen kosten aan deze dag verbonden, behalve als je besluit 's avonds mee te eten. De kosten van het eten en de drankjes zijn voor jezelf.

Korte voorgeschiedenis NH

In de nazomer van 2000 werd Nederlands Heidendom (NH) opgericht door *Joris, Boppo, Uilenspieghel, Leon en Stijn*. In eerste instantie werd NH opgericht om onderzoek te doen naar de tradities van onze heidense voorouders en deze informatie oplijn te zetten. We wilden een bron van informatie worden over de geestelijke wereld van de Germaanse heidenen, misverstanden en taboes uit de weg ruimen en bewuste misleiding aan de kaak stellen. Ook werd NH opgericht om een gemeenschap van gelijkgezinden te vormen om mooie en betekenisvolle dingen te doen, zoals in groepsverband de seizoensfeesten te vieren. Met een grote groep heidendommers vieren we nu al jaren achtereenvolgend het *Midzomer*- en het *Joelfeest*. Ook organiseren we studiereizen, wandeltochten en geven we publicaties uit.

Ons heidendom

Ons heidendom is het heidendom van onze Friese, Saksische en Frankische voorouders. Dit heidendom sluit geografisch gezien naadloos aan bij de oeroude regioculturen in de Nederlanden. Dat zijn de streken waar, tot op de dag van vandaag, het Fries, het Nedersaksisch en de Frankische tongvallen gesproken worden.

9-jaarfeest NH

Op 17 oktober 2009 hebben we ons 9 jarig bestaan gevierd. Dit was een onvergetelijke dag in en rondom Vorden. Het begon met een wandeling over het prachtige landgoed Hackfort.

Tijdens de wandeling van ons 9-jaarfeest in 2009

's Middags hadden we in een authentieke Saksische stal een drietal presentaties over 'heidense zaken'. Daaronder de presentatie van Judith Schuyf, de auteur van het boek *Heidens Nederland, Zichtbare overblijfselen van een niet-christelijk verleden*. In de namiddag hebben we een oude heidense plek, de Zunnebelt, herheiligd. De Zunnebelt is nu de plek waar we ieder jaar tijdens ons joelfeest onze voorouders te gast vragen. 's Avonds sloten we af met een heerlijke maaltijd en sterke verhalen.

Alle aanwezigen werden verrast met een NH-heilsknoop

De presentatie van Judith Schuyf

Ons offer op de Zunnebelt

Heilsknoop van Nederlands Heidendom

Van Herculesknots tot Thorshamer:

continuïteit in Germaanse geloofsvoorstelling

door Boppo

Tempel van Elst

Op 24 maart 2018 had Nederlands Heidendom haar voorjaarsuitje. Een van de heidense plekken die we die dag bezochten, was de ‘Tempel van Elst’, of beter gezegd: de ‘Tempels’ van Elst. In het centrum van het Gelderse plaatsje Elst liggen onder de Grote Kerk resten van twee Bataafse heiligdommen.

Op een heuveltje op de splitsing van twee oude rivierarmen van de Rijn werd rond 50 n.o.j. een tempeltje in Romeinse stijl gebouwd. Zo’n 50 jaar later werd een tweede grotere tempel gebouwd. Deze mat 31 bij 23 meter en was 15 meter hoog (zie plaatje). In de derde eeuw raakte de tempel buiten gebruik en verviel tot ruïne. Tot in de achtste eeuw moeten de resten van de tempel nog te zien geweest zijn. Ergens in de achtste eeuw werd op de plek van de tempels de eerste kerk gebouwd.

Grote Kerk in Elst

Eerste en tweede tempel van Elst

Door een kleine deur in de hoek van de Grote Kerk werden wij door onze gids, via een bakstenen wenteltrap, naar de kelder onder de kerk geleid. In die lage kelder liggen de best bewaarde fundamenteën van een tempel in Romeinse stijl in Nederland (zie foto). In een hoek van de kelder ligt een verzameling kalkstenen zuilfragmenten (zie foto).

Fundamenteën en tempelvloer

Zuilfragmenten

Uit archeologische vondsten weten we dat de tempels van Elst aan de Bataafse god 'Hercules Magusanus' gewijd waren. 'Hercules' is de naam van een Romeinse halfgod, en 'Magusanus' is een Germaanse bijnaam. De betekenis van de bijnaam is niet zeker, maar zou teruggaan op *Maguz-naz: 'de van kracht voorziene'.

Tacitus vertelt ons dat 'Hercules' door de Germanen vereerd werd. We hebben hier dus te maken met een geromaniseerde naam voor een Germaanse god (*interpretatio romana*). De Bataven waren een Germaanse stam die zich in de Rijndelta gevestigd had. Nadat ze door de Romeinse bezettingsmacht onderworpen waren, leverden ze hulptroepen aan het Romeinse Keizerrijk, en verbonden zich aan Rome.

Wat was de *Germaanse naam* die de Bataven tijdens de Romeinse bezettingstijd voor 'Hercules Magusanus' gebruikten? De Bataven moeten hem in hun eigen taal **punraz* (Donar) genoemd hebben. Wetenschappers nemen aan dat Hercules dezelfde is als Donar/Thuner/Thor. Ze leiden dit af uit een heel aantal overeenkomsten, zoals zijn wapen, zijn functie als reuzendoder en verdediger der goden.

'Hercules Magusanus' is dus Donar, of *punraz* zoals de oude Germanen hem noemden. Het Bataafse heiligdom in Elst was daarmee een tempel gewijd aan Donar. Zeer opmerkelijk is in

dit verband dat de huidige plaatsnaam ‘Elst’ een verwijzing is naar het heiligdom. In de oudste overlevering heet Elst namelijk *Heliste*, en volgens de Vlaamse taalkundige Maurits Gysseling komt deze naam van het Germaanse woord *alhistja* dat ‘heidens heiligdom’ betekent. Jan de Vries geeft aan dat het Germaanse woord *alha* (waar *alhistja* van afgeleid zou zijn) oorspronkelijk betekent: ‘een van de profane wereld afgescheiden gebied’. Het verwante Oud-Litouwse woord *alkas* betekent volgens De Vries ‘heilig bosje’. Dit alles kan erop duiden dat er in Elst, voordat er een tempel gebouwd werd, een heilig bos was waar Donar vereerd werd! Tacitus gaf al aan dat de Germanen hun goden in de vrije natuur vereerden, en in zijn *Germania* geeft hij aan dat heilige bossen en wouden aan de goden gewijd waren.

Ik vind het een fascinerend idee dat wij in Elst de plek van het oude *alhistja þunraz* bezochten.

Van Hercules Magusanus tot Thor

In de Grote Kerk is een tentoonstelling van vondsten die in en om de kerk gedaan zijn. De mooiste vondst is een piepklein bronzen staafje van zo’n vier centimeter. Het stelt de ‘knots van Hercules’ voor (zie foto).

Herculesknots uit Elst met knoesten

Hercules werd in de antieke tijd vaak afgebeeld met een reusachtige knuppel met knoesten. Hieronder zijn twee voorbeelden te zien. Het eerste is een beeld van Hercules dat in Pompeï opgegraven werd. Op dit beeld zijn heel realistisch de knoesten op de knots te zien. De tweede afbeelding toont een klein bronzen beeldje van Hercules met zijn leeuwenmantel en knots. Dit beeldje is in Nijmegen gevonden. Het afgebroken bronzen knuppeltje uit Elst is van een vergelijkbaar beeldje als dat van Nijmegen.

Hercules met knots met knoesten (Pompei)

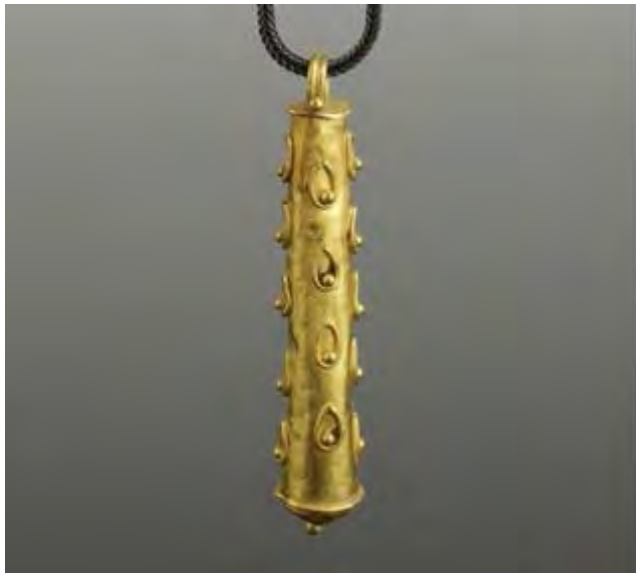
Hercules met knots (Nijmegen)

Als Hercules gelijkgesteld kan worden met Donar/Thor, dan moet de knots van Hercules ook gelijkgesteld worden aan de hamer van Thor. Zoals we zo meteen zullen zien, klopt dat ook.

In mijn zoektocht naar literatuur over dit onderwerp ben ik maar één wetenschappelijk artikel tegengekomen: *Herkuleskeule und Donar-Amulett* van de Duitse archeoloog Joachim Werner uit 1964. Naar mijn weten is in de halve eeuw na dit artikel niets nieuws over dit onderwerp verschenen. Dat is wel vreemd, en jammer, omdat de verwantschap tussen de Herculesknots en de Thorshamer een bewijs is voor de continuïteit van Germaanse geloofsvoorstellingen van de Romeinse tot aan de Vikingtijd. Die continuïteit is iets wat door traditiedieven vaak ontkend wordt.

Herculesknots

Uit het artikel van Joachim Werner blijkt dat er in bijna het gehele Romeinse imperium (van Brittannië over het Rijn- en Donaugebied tot aan Syrië en de kusten van de Zwarte Zee), conische hangertjes gevonden worden in de vorm van de knots van Hercules (zie twee voorbeelden). De knoesten op de knots worden weergegeven door lijnen en puntjes. De hangertjes worden in de 3^e en 4^e eeuw gedateerd.

Knotshangertjes van Hercules, met lijn-puntversieringen (knoesten)

De hangertjes lijken niet alleen op de knuppels van de Herculesstandbeelden, maar ze zijn het ook daadwerkelijk. In Duitsland is bij Köln-Nippes (Keulen) namelijk een hangertje gevonden waarop de inscriptie DEO/HER (*Deo Herculi*) aangebracht is. Hierover kan dus geen twijfel meer bestaan.

Joachim Werner geeft ook aan dat de hangers aan de Romeinse god Hercules gewijd zijn, en niet op een inheemse god (dus in dit geval geen *interpretatio romana*). Hij komt tot die conclusie omdat de miniatuurknotsen door het gehele Romeinse Rijk gevonden worden.

Bijzonder is dat de hangers bijna uitsluitend in vrouwen- en kindergraven gevonden worden. Ze werden als oorhanger gedragen, of hingen aan een halsketting.

Werner gaat ervan uit dat de knotsjes amuletten waren waarvan de Romeinen geloofden dat ze onheil afweerden en vruchtbaarheid bevorderden. Hercules was de ‘afweerder van het kwaad’, onder wiens beschutting de drager van het amulet zich plaatste.

Het is wel opvallend dat vrouwen en kinderen een amulet van een antieke held droegen die bekendstond als zegerijke vechter tegen mythische monsters. Het zou namelijk ook een geschikt amulet kunnen zijn voor krijgers die voorspoed in de strijd willen hebben. Dit was echter niet het geval. De Herculesamulet diende als schutmiddel tegen ongeluk en om groei en vruchtbaarheid te bevorderen: de eigenschappen van een vruchtbaarheidsgod.

Donarknots

Naast deze ‘Romeinse’ hangertjes zijn er door heel Europa vergelijkbare ‘Germaanse’ hangertjes gevonden. Deze ‘Germaanse hangertjes’ worden in de moderne literatuur vaak ‘Donaramuletten’ genoemd.

Bijna overal in Europa waar zich tussen de 4^e en 7^e eeuw Germaanse stammen nederzetten, worden hangertjes gevonden die een vergelijkbare vorm hebben als de Herculesknotsjes: d.w.z. hoekige of ronde conische staafjes, vaak met een punt-cirkelversiering. De punt-cirkelversiering op de Donarknotsjes moet wel een nabootsing zijn van de punt-lijnversieringen die op de Romeinse Herculeshangertjes zitten. Zoals eerder verteld is die Romeinse versiering een plastische weergave van de knoesten op de knots van Hercules. De Germaanse staafjes werden, in tegenstelling tot de metalen Herculeshangers, meestal gemaakt van gewei, bot of hout (zie plaatje hierna).

Friese Donaramuletten

Omdat deze hangertjes allemaal in een Germaanse context gevonden zijn, noemt Joachim Werner ze *Donar-Keule* (Donarknots) of *Donar-Amulett*.

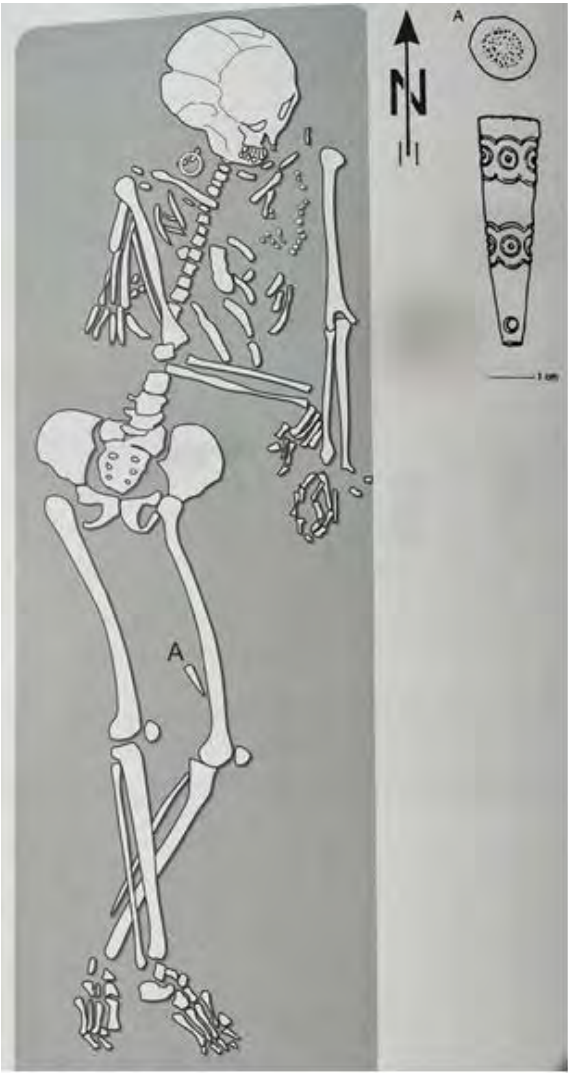
Donarknotsjes zijn gevonden in graven van Goten in de Oekraïne uit de 4^e eeuw, en in de Krim uit de 5^e eeuw. Germaanse stammen die langs de Elbe woonden, en in Mecklenburg en Sleeswijk-Holstein, droegen de amuletten in de 4^e en 5^e eeuw. In Midden-Franken zijn hangers gevonden die uit de 4^e en 5^e eeuw komen. Hangers zijn ook in Thüringen gevonden: uit de 6^e eeuw. Uit graven van de Oost-Germanen, de Gepiden, in Hongarije dateren ze uit de 6^e eeuw. Gotische stammen hebben hangers achtergelaten in Polen en die dateren uit de 5^e eeuw. Franken, Allemannen en Bajuwarische stammen lieten hangers achter die van de 5^e tot de tweede helft van de 7^e eeuw te dateren zijn. Uit het Angelsaksische Engeland zijn enkele exemplaren bekend. In het Friese terpengebied zijn relatief veel Donarknotsen gevonden. Deze laten zich dateren van de 5^e tot 7^e eeuw. Tot nu toe zijn de Donarknotsjes nog niet in Scandinavië gevonden.

Vanwege deze datering en vondstlocaties gaat de archeoloog Werner ervan uit dat in de Romeins-Germaanse 'contactzone' een uitwisseling van ideeën plaatsvond en de metalen Herculeshangertjes naar de Donarhangertjes van been en hertgewei omgezet werden.

Ook deze 'Germaanse hangertjes' zijn zonder uitzondering in vrouwen- en kindergraven

gevonden. De amuletten hebben volgens Werner, net als de Herculeshangers, een afweerfunctie tegen het kwaad en dienden om groei en vruchtbaarheid te bevorderen. Bij grafvondsten wordt het hangertje vaak ter hoogte van het bovenbeen of de borst gevonden. Dit wijst erop dat het Donaramulet aan een gordel of aan een halsketting gedragen werd. Een enkele keer werd een paar hangers ter hoogte van de slaap gevonden, wat erop wijst dat ze ook als oorhangers gedragen werden.

Bij de terpopgraving in Winaam (Wijnaldum), in de jaren negentig van de vorige eeuw, werd een vrouwengraf opgegraven. Tussen de knieën van de vrouw werd een Donaramulet gevonden (zie plaatje). Dit wijst erop dat het hangertje aan een gordel gedragen werd. Het hangertje van 5 centimeter was gemaakt van het topje van het gewei van een edelhert (zie afbeeldingen).

Vrouwengraf van Wynaam met hanger (A)

Zelfde Donarknots van Wynaam

Thorshamer

Vanaf de 6^e eeuw tot aan het einde van de 11^e eeuw verschijnen in de Noordse landen, vooral daar waar het christendom nog geen vaste voet aan wal gekregen had, kleine hangertjes in de vorm van een hamer. In de wetenschappelijke wereld is er consensus dat deze hangertjes voorstellingen zijn van de hamer van Thor: de Mjöllnir. Op het Deense eiland Lolland werd in 2014 zelfs een hanger gevonden waarop in runen aangegeven is 'Hmar x is', en dat laat zich vertalen als: 'dit is een hamer' (zie afbeelding hierna). Voor de vondst van dit amulet, waren er hyperkritische onderzoekers die twijfelden of het een hamer was. De Vikingen zelf laten er dus geen twijfel over bestaan dat het een hamer is!

‘Hmar x is’ - dit is een hamer!

Het hangertje van Thor wordt net als de Hercules- en Donarknobs als een beschermend amulet beschouwd dat vruchtbaarheid en groei bevordert.

In het jaar 2000 waren er bij archeologen zo'n 120 Thorshamers bekend. Zo'n 100 ervan werden in Denemarken, Zweden, Noorwegen en IJsland gevonden. De andere 20 werden in landen gevonden die onder invloed van de Vikingen stonden, zoals Engeland, Ierland, Rusland, Polen en Normandië. Helaas is er nog geen exemplaar in Fryslân of in Nederland opgegraven. Het overgrote deel van de hangertjes werd in Zweden en Denemarken gevonden, en ze dateren uit de 10^e en 11^e eeuw. Dat is de periode van de kerstening in die landen. Na het einde van de 11^e eeuw worden er geen hamers meer gevonden. De ‘culturele dominantie’ van de christenen was toen voltooid.

Ook de Thorshamers worden weer voornamelijk in graven van vrouwen gevonden, wat een aanwijzing is voor een vruchtbaarheids- en groeibevorderend amulet. Echter, in Scandinavië

worden ook hamertjes gevonden in mannelijke graven en dan vooral in graven die bijzonder rijk uitgerust zijn met zwaarden, bijlen, schilden en pijlen, dus graven van rijke krijgers; de elite. Onderzoekers gaan ervan uit dat het dragen van een Thorshamer bij hen een nieuwe functie gekregen had: een afweer tegen het christendom. De dragers van de hamer reageerden namelijk op de christelijke zendelingen die een kruisje als hanger droegen. Ze wilden aangeven dat zij nog steeds de oude heidense zeden aanhingen. Thor was de machtigste!

In Gilton, in Kent in Engeland, zijn de tot nu toe oudste Thorshamers gevonden. Deze bronzen hangertjes worden in de 6^e eeuw gedateerd. In Engeland is dat dezelfde tijdperiode waarin ook nog de Donarknobsjes gemaakt werden. Op het volgende plaatje zien we dat de hamers van Gilton dezelfde 'punt-cirkel'-versiering hebben als de Hercules- en Donarknobsjes. Van alle gevonden Thorhangertjes heeft twee derde een versiering, en een groot deel daarvan met een punt-cirkel- of met puntversiering.

Uit deze bijzondere vondst blijkt dat in Angelsaksisch Engeland de vrouwen in de 6^e eeuw in het noordoosten knobsjes van Donar droegen, en in het zuiden in Kent de 'nieuwe' hamertjes van Thuner/Thor als symbool droegen (zie plaatjes hierna).

Hamers uit 6e eeuw gevonden in Gilton in Kent in Engeland

Omdat er een bijzondere overeenkomst in de vorm van de versiering (punt-cirkel) en de symboolwaarde is (het gebruik als beschermend en groei- en vruchtbaarheidsamulet van Donar), ga ik ervan uit dat in het Angelsaksische Engeland in de 6^e eeuw de Donarknobs veranderde in een Donarshamer. Vervolgens is het hamerhangertje van Engeland naar Scandinavië gebracht, waar het in de 10^e en 11^e eeuw opbloede als Thorshamer. En in de 10^e en 11^e eeuw werd het toen niet meer alleen door vrouwen en kinderen gedragen, maar ook door mannen, en dan als afweerteken van de heidenen tegen het oprukkende christendom.

Van Donarknotts naar Thorshamer, wat een schitterende continuïteit van gebruik.

Bronnen:

Besteman J.C., e.a., *The excavations at Wijnaldum*, 1999.
Huber F.W., 'Thor's Hammer', in *Viking Heritage Magazine*, maart 2000.
Gysseling M., *Inleiding tot de toponymie, vooral van Oost-Vlaanderen*, 1978.
Roes A., *Bone and antler objects from the Frisian-Mounds*, 1963.
Simek R., *Lexikon der germanischen Mythologie*, 1995.
Wamers E., *Hammer und Kreuz*, 1997.
Werner J., *Herkuleskeule und Donar-Amulett*, 1964.
Wikipedia.

Een bijzonder reliëf in de 'Onze Lieve Vrouw Basiliek' in Maastricht

door Boppo

Een bezoek aan de 'Onze Lieve Vrouw Basiliek' in het centrum van Maastricht is erg de moeite waard. Deze romaanse kerk is een imposant gebouw uit de 11e en 12e eeuw, dat gebouwd werd op een Romeins fort uit het begin van de 4e eeuw. Stenen van het Romeinse fort werden hergebruikt voor de bouw van de kerk.

Een bijzonder voorwerp in de kerk, 'De eed op de relieken', licht ik hieronder toe.

Reliëf: De eed op de relieken

In de Onze Lieve Vrouw Basiliek is een voor Nederlandse begrippen erg oud reliëf ingemetseld. Het steenhouwwerk wordt gedateerd op ongeveer 1170 n.o.j. Het reliëf wordt 'De eed op de relieken' genoemd.

Reliëf: 'De eed op de relieken' (replica in VVV-kantoor in Maastricht) Foto: Boppo

Volgens sommigen bevond dit beeldhouwwerk zich oorspronkelijk achter de kerk bij een plein waar in de openlucht rechtgesproken werd. Op het beeld zijn vier personen afgebeeld: een wachter met zwaard, de koning of keizer, een man die de eed aflegt en een getuige van de eed die schijnbaar zijn baard vasthoudt.

Reliëf: 'De eed op de relieken' (het origineel in de Onze Lieve Vrouw Basiliek) Foto: Boppo

De koning (of keizer) zit op een klapstoel met drakenpoten en leeuwenkoppen. Dit is een zogenaamde 'curulische zetel'. Deze vindt zijn oorsprong in het Oude Rome. Daar was deze klapstoel een van de regalia van koningen. De stoel was een symbool van koninklijke macht. Na de val van het Romeinse rijk bleven de erfnamen van het imperium, de vorsten in Europa, dit type zetel gebruiken. In het Frankenland (Gallië) gebruikten de Merovingische heersers de zetel als symbool om 'recht te mogen spreken'.

Een bekend voorbeeld van zo'n Frankische curulische zetel is de zogenaamde 'Troon van Dagobert', een uit brons gegoten stoel uit de zevende eeuw. Overigens zijn het bovenste deel van de zetel, de rug- en armleuning, pas later op de klapstoel gezet.

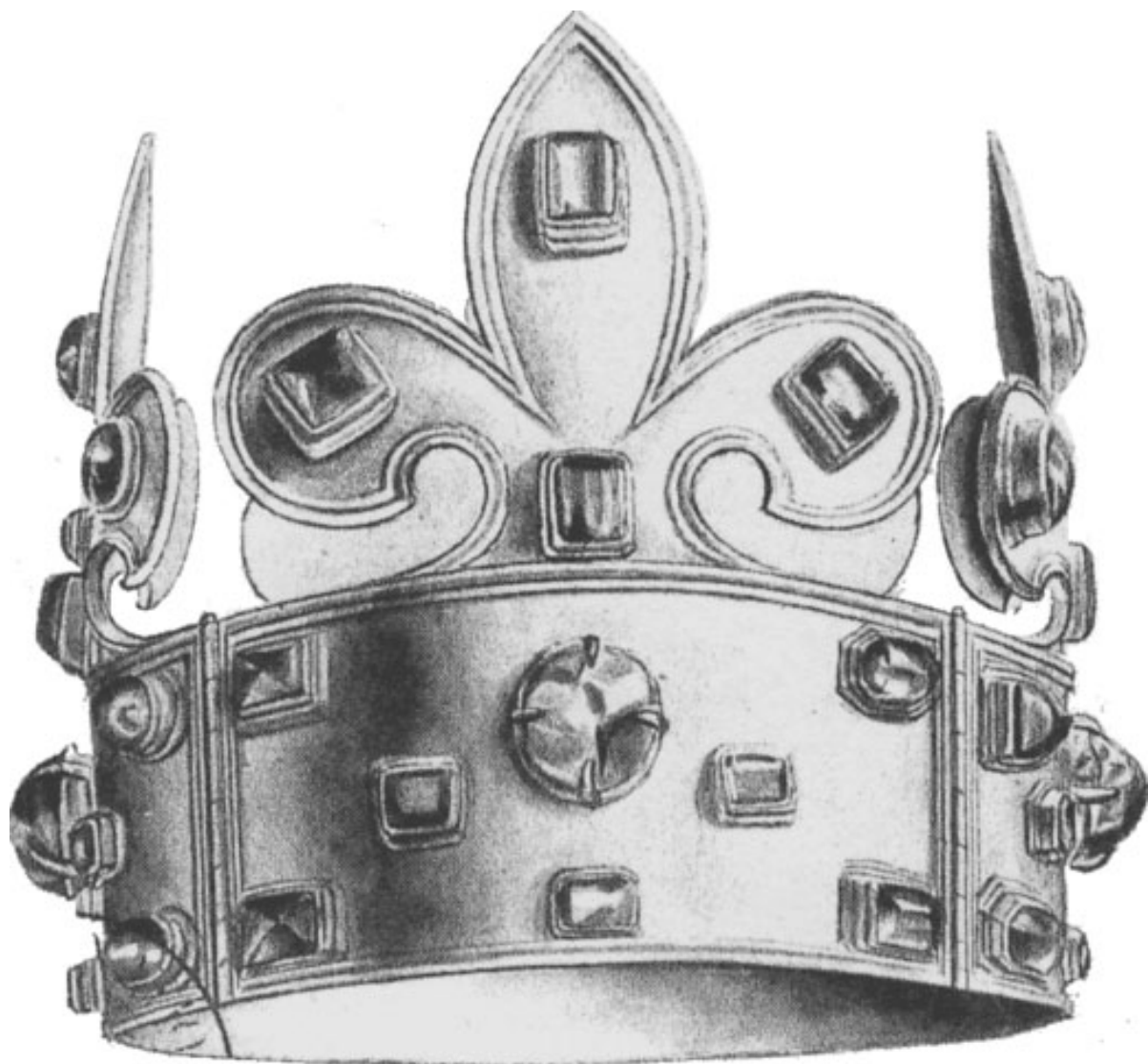

Troon van Dagobert 7^e eeuw (collectie Nationale Bibliotheek Frankrijk) Foto: internet

De vorst op het reliëf in Maastricht heeft nog meer tekenen van soevereine macht. Hij heeft: een mantel, een leliënkroon, en scepter met het lelieteken.

Het leliesymbool wordt ook wel een 'Franse lelie' genoemd, of 'fleur de lis' (het 'lelie-symbool' is echter geen lelie maar een gestileerde 'iris', die in het Nederlands ook wel 'lis' genoemd wordt).

Deze Frankische lelie staat ook op de zogenaamde 'Kroon van Karel de Grote' uit de 12^e eeuw. Deze kroon werd door Frankische koningen gebruikt bij hun kroning, en is vergelijkbaar met de kroon van de vorst op het reliëf in Maastricht.

De zogenaamde 'Kroon van Karel de Grote' met de fleur de lis uit de 12^e eeuw

De associatie van het lelieteken met Franse koningen gaat terug op de kroning van Chlodovech in 482 (ook vaak Clovis genoemd). Volgens de overlevering verscheen tijdens zijn kroning de Maagd Maria aan Chlodovech. Zij gaf hem toen een lelie.

De Frankische koning Chlodovech werd in 466 als heiden geboren. Uit bronnen blijkt dat hij toen Donar en Wodan vereerde. Zijn vrouw Clothilde, een Bourgondische prinses, was katholiek. Zij bleef hem net zo lang aan zijn kop zeuren tot hij uiteindelijk overstag ging, en zich in 508 liet bekeren tot het katholieke geloof. De heidense koning heeft er heel lang niets voor gevoeld om zich te laten bekeren. Uit het feit dat het uiteindelijk toch gebeurd is, blijkt dat vrouwen niet altijd een positieve invloed op hun man hebben.

Volgens een legende ontvangt Chlodovech dus bij zijn kroning een lelie als geschenk van de Maagd Maria. Het christendom en het Frankische koningshuis zijn sterk aan elkaar verbonden, en hebben bij de verovering van de Saksische en Friese volkeren gezamenlijk opgetrokken. Waarom kreeg Chlodovech een lelie van Maria? Dat gaat wellicht terug op een verhaal in het Nieuwe Testament dat zegt dat de Maagd Maria van de aartsengel Gabriël een bloem krijgt, op het moment dat hij haar vertelt dat zij zwanger zal worden van de heilige geest. In de middeleeuwse schilderkunst wordt deze bloem van Maria vaak als lelie afgebeeld. Wellicht is dat een lelie geworden omdat de Griekse moedergodin Hera, die vruchtbaarheid bracht, ook als symbool de lelie had. Uit rondspattend moedermelk van Hera vormden zich op aarde de eerste leliën.⁽¹⁾ We weten dat de middeleeuwse kunstenaars de klassieke verhalen kenden.

In lijn met het verhaal uit het Nieuwe Testament kan het zijn dat de Maagd Maria de lelie aan de nieuwe Koning Chlodovech schenkt, zodat de heilige geest ook over het Frankische koningschap daalt. Het koningschap staat dan onder het heil van Christus. Daarmee wordt het

Frankische koningschap een sacraal koningschap, en is de lelie het symbool van dat sacrale koningschap. Het Frankische koningschap werd 'gemarkt' door de lelie.

De lelie heeft de vorm van een *driespruit*. De driespruit is een symbool van het in het voorjaar ontkiemende plantje, en daarmee ook van het nieuw ontkiemende leven na de koude winterperiode. Deze nieuwe levenskiem ontspruit in het voorjaar. In de kringloop van het jaar is de lente het moment dat dag en nacht even lang zijn: de lente-evening. Het driespruit-teken (en dus de lelie) geeft grafisch/symbolisch het volgende weer:

- Het linker- en rechterblad zijn even lang, en staan voor 'dag' en 'nacht' die even lang zijn;
- het middelste blad staat symbool voor het nieuwe leven.

Driespruit

Driespruit-teken

Een sacrale koning is direct verantwoordelijk voor de vruchtbaarheid en groei van het land, en dat sluit mooi aan bij de symboliek van de driespruit en de lelie als symbool van de lente.(2)

Bijzonder in dit verband is dat de lelie (*Lilium longiflorum*), in het Engels *Easter lily* genoemd, in de kerk gebruikt worden als symbool van de wederopstanding van Christus ('het nieuwe leven in het voorjaar').

Naast de vorst staan er nog drie figuren op het reliëf. Ten eerste *De wachter*. Hij heeft een zwaard in zijn hand waar in het Latijn 'gladius' (zwaard) op staat. Voor de koning *knielt een man* die zijn linkerhand op zijn hart legt, en zijn rechterhand op een doek legt dat op een zuiltje ligt; dit doek is een 'reliëk', en dus heilig. Hij legt zijn hand op zijn hart en op het heilige doek, en neemt een eed van trouw op zijn vorst af. De knielende man is een vazal die verplicht is tot het vervullen van herendienst voor de vorst. Ook moest hij als boer een deel van zijn oogst afdragen.

Achter de knielende figuur staat een man met een mantel die met zijn linkerhand zijn baard vasthoudt. Hij is een *priester* die getuige is van de eedafname, en waarschijnlijk ook de eigenaar van het reliëk.

Tot slot

Als mijn bovenstaande beschrijving van de voorstelling klopt, dan zijn op dit reliëf in de Onze Lieve Vrouw Basiliek in Maastricht de drie Indo-Europese maatschappelijke klassen/functionies vastgelegd zoals beschreven door Georges Dumezil:

1. de heersende klasse (koning en priester): soevereine en priesterlijke functie;
2. de krijgers klasse (zwaarddrager): krijgsv functie;
3. de economische klasse (eed aflegger, een vazal): de arbeidsfunctie.

Literatuur

- 1. Burgersdijk D., *De sluipwesp en de leliën, Geloof en ongeloof in de klassieken*, 2018.
- 2. De Franse historicus Georges Duby heeft een andere theorie. Hij geeft aan dat de drie bladeren van de lelie naar de drie standen in de middeleeuwen verwijzen: de adel, de geestelijken en de boeren. Bron: Georges Duby, *France in the Middle Ages 987-1460: From Hugh Capet to Joan of Arc*, 1993.

Forum Nederlands Heidendom

Facebook pagina Ned Heidendom

Website pagina Ned Heidendom

Deze e-mail is verstuurd aan {{email}}. • Als u geen nieuwsbrief meer wilt ontvangen, kunt u zich [hier afmelden](#). • Voor een goede ontvangst voegt u hobbess@egobeer.nl toe aan uw adresboek.

Laposta